

Afscheidsrede Peter-Paul Verbeek

Afscheidsrede door rector magnificus Peter-Paul Verbeek, uitgesproken tijdens de Opening Academisch Jaar 2026-2027 op maandag 31 augustus.

Beste allemaal,

Wat fijn dat jullie er zijn, met zovelen. Deze opening van het nieuwe academisch jaar markeert een nieuw begin. Voor de Universiteit van Amsterdam, en ook voor mijzelf. Na vier prachtige en intense jaren zal ik straks de ambtsketen overdragen aan Anniek de Ruijter. En bij deze keten wil ik graag kort stilstaan. Want die staat symbool voor wat ik tegen u wil zeggen in deze laatste woorden als rector.

Onze ambtsketen is minder oud dan u misschien denkt. Want hoewel de UvA al bijna 400 jaar bestaat, is de keten pas in 1918 in gebruik genomen, door toenmalig rector Kuiper, bij de toenmalige opening van het academisch jaar. Sindsdien wordt hij doorgegeven van rector naar rector, en de UvA-traditie is dat hij ook echt alleen maar door de rector zélf mag worden gedragen – vervangers van de rector dragen een alternatief. Hij is dus nog maar door enkele tientallen mensen gedragen, die allemaal op hun eigen manier en in hun eigen tijdsgewricht voor de UvA hebben willen zorgen. Die gedachte ontroert me, net als het zien van de lange rij namen van eerdere rectoren, die we lang niet allemaal meer kennen. We hebben allemaal onze bescheiden rol gespeeld in de geschiedenis van deze prachtige universiteit, die al vele eeuwen bestaat en die zo groot en eigenzinnig is dat ze alleen te besturen is door heel veel draagvlak te verzamelen, goed aan te voelen wat er allemaal leeft onder medewerkers en studenten, en heel veel samen te werken.

Een keten staat voor verbinding: alle schakels maken de losse onderdelen tot één geheel. En ook al klinkt dat woord misschien wat sleets, ‘verbinding’ was wel precies wat er op het spel stond de afgelopen jaren. Ik

mocht de keten dragen in roerige jaren, waarin veel is gebeurd met de UvA, met de wetenschap en met de samenleving, en waarvan ik één jaar niet alleen rector maar ook voorzitter was. De verbinding tussen wetenschap en maatschappij en tussen ons onderling was in deze jaren het centrale thema. In de samenleving werd de waarde en betekenis van universiteiten minder vanzelfsprekend dan ze lange tijd was. En binnen de universiteit stonden onze verbindingen met partners buiten de universiteit steeds ter discussie: met wie willen we wel of niet samenwerken, en onder welke voorwaarden?

De intense protesten van de afgelopen jaren hebben diepe sporen nagelaten, aan de UvA en aan andere universiteiten, overal in de wereld. Ze hebben ons uitgedaagd om verbinding met elkaar te blijven zoeken, juist wanneer we het meest van opvatting verschillen. En ze hebben, in alle openheid, ook laten zien onder welke gepolariseerde en intimiderende omstandigheden universiteitsbestuurders tegenwoordig moeten werken. Dat was niet altijd gemakkelijk en dat mogen we niet normaal gaan

vinden. Ik ben trots dat we de afgelopen vier jaar standvastig de verbinding zijn blijven zoeken. Ons nieuwe strategisch plan – waarover later in deze bijeenkomst veel meer – draait helemaal om verbinding: met de stad, met de samenleving, met elkaar. Net als onze nieuwe onderwijsvisie: vanuit ‘academisch burgerschap’ willen we mensen niet alleen opleiden om wetenschappelijk onderzoek te doen, maar ook om maatschappelijke impact te hebben of zich op ondernemerschap te richten. En om verantwoordelijkheid te nemen voor hun rol in de samenleving. Daarmee laten we nog duidelijker zien wat de samenleving aan wetenschap heeft.

Maar echte verbindingen komen van twee kanten: ze vragen niet alleen iets van de wetenschap maar ook van de samenleving. Wetenschap is alleen betrouwbaar en waardevol als ze vrij en onafhankelijk is. En de academische vrijheid staat steeds verder onder druk, nu politici zich steeds vaker mengen in de inhoud van onderwijs en onderzoek en in het besturen van universiteiten, buiten maar inmiddels ook binnen Nederland. Een goed functionerende democratie kan niet bestaan zonder vrije wetenschap. Want daardoor kunnen wetenschappers niet alleen onafhankelijk en kritisch naar de samenleving kijken, maar ook concreet en betrouwbaar bijdragen aan de grote vragen van onze tijd, waar wetenschappelijk onderzoek zo hard voor nodig is. Bij de KNAW hoop ik vanaf morgen – ja, echt vanaf morgen! – deze verbinding tussen wetenschap en samenleving weer steviger te maken, en daarbij de academische vrijheid te bewaken en te verbinden met academische verantwoordelijkheid.

Dit brengt me terug bij de ambtsketen, en de verbindingen die deze symboliseert. Ik wil hem graag even samen met u bekijken, want bijna niemand weet hoe hij eruitziet. Onze keten heeft 7 schakels die de faculteiten symboliseren en 4 schakels met meer ‘spirituele’ symbolen, bij elkaar gehouden door tussenschakels met het wapen van de stad Amsterdam. Een waakhond op een rode achtergrond symboliseert rechtsgeleerdheid. Een zwaan, in het blauw, staat voor de letteren en de wijsbegeerte. Een slang in het groen symboliseert de geneeskunde, en een haan in het paars de wis- en natuurkunde.

Deze kleuren vallen overigens samen met die van de facultaire bies op onze toga’s. In het midden zien we de Heilige Geest, want de UvA kende toen nog godgeleerdheid als discipline. In 1920 vermeldt het jaarboek van de UvA een nieuw aanhangsel aan de keten, voor de handelswetenschappen: een zeevogel op een gouden achtergrond. En in 1988 – 68 jaar later! – volgde een tweede aanhangsel voor de al in 1947 opgerichte Faculteit der Sociale wetenschappen: een globe.

Vervolgens is een kleine 40 jaar niets gewijzigd aan de keten – tot vorig jaar. Ik moet u namelijk bekennen dat ik de keten lange tijd niet volledig zichtbaar heb durven dragen, vanwege één van de vier andere, spirituele symbolen. Naast een fakkel, een yin-yangsymbool en een pentagram bevat de keten namelijk een symbool dat inmiddels heel andere associaties oproept dan in 1918: de swastika, symbool voor de vier windstreken en voor geluk of welvaart, maar later symbool van de nazi’s. Toen ik vorig jaar in Indonesië was, zag ik het symbool overal, maar hier moffelde ik het altijd maar een beetje weg onder mijn revers. Dat moest anders, besloten we. We hebben een windroos over het hakenkruis gezet: een ander symbool voor de vier windstreken. Op een wegklapbaar schildje, om de originele keten intact te houden en tegelijkertijd een plek te kunnen geven in het heden. Misschien zullen sommigen zeggen: hoe haal je het in je hoofd om dat hakenkruis te laten zitten? En anderen: hoe durf je iets te wijzigen aan het verleden van de UvA? En daarmee staat dit klepje eigenlijk ook symbool voor hoe ik de UvA heb willen besturen, temidden van alle polarisatie: ik heb ruimte willen geven aan alle perspectieven, en daarbij de eigenheid van de UvA willen koesteren maar ook willen verbinden met de perspectieven van buiten de universiteit.

De symboliek van de UvA-keten spreekt overigens niet alleen uit de keten zelf, maar ook uit het doosje waarin hij wordt bewaard. Als mijn collega-rectoren bij gezamenlijke plechtigheden hun keten tevoorschijn haalden uit de fluwelen bekleding van een ebbenhouten kistje, legde ik dit doosje op tafel: een Philips scheerapparatendoosje, waarschijnlijk uit de jaren ’60, gevuld met halfvergane watten en bekleed

met gescheurd skai Ik fantaseerde dan altijd dat het de Maagdenhuisbezetting van '69 heeft doorstaan. En ik schaamde me er een beetje voor, ook al was ik tegelijk ook trots op dat rebelse doosje.

Beste allemaal, deze keten heeft mij vier jaar vergezeld, op vele mooie momenten. Mooi omdat ze samen met zoveel anderen vorm kregen: mede-CvB-leden, decanen, de secretaris van de universiteit, onze directeur Academische Zaken, de ondernemingsraad, de studentenraad, onze woordvoerders, de secretaresses die me ondersteunden, alle medewerkers van het Maagdenhuis, en nog veel meer anderen. Er is nu geen ruimte om iedereen persoonlijk te bedanken, dat doe ik tijdens de receptie. Maar in het bijzonder wil ik hier nog wel mijn collega-rectoren noemen, binnen Nederland en daarbuiten. Wat waardevol was het om onze onderlinge steun te ervaren, met elkaar mee te denken, en samen 'uit te zoomen' uit de waan van de dag, zodat we met z'n allen voor de wetenschap konden zorgen. Ik ga jullie enorm missen.

Mijn allergrootste dank gaat naar mijn familie: Annette, Levi, Domien, Micha, Elias, en naar mijn

lieve vrienden die zo nabij waren de afgelopen jaren, die meedachten en meeleefden, ook als het wel eens moeilijk was – en dat was het. Straks draag ik de keten over, maar ik zie ernaar uit om gewoon aan de UvA verbonden te blijven, vanuit de KNAW en als hoogleraar bij de bèta-faculteit. Het was een voorrecht om de ambtsketen te mogen dragen, en te zorgen voor onze prachtige universiteit. Dank jullie wel!